

Učiteljski tovariš

Stanovsko političko glasilo J. U. U. — sekcije za dravsko banovino v Ljubljani
Mesečna priloga »Prosveita«

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Frančiškanska ulica 6/1. Rokopisov ne vračamo. Nefrankiranih pisem ne sprejemamo. Izhaja vsak teden. Naročnina letno 60 Din. za inozemstvo 80 Din. Člani sekcije J. U. U. plačajo list s članarino. Oglaš po ceniku in dogovoru, davke posebe. Pošt. čk. rač. 11.197. Telefon 3112

Pred dvajsetimi leti.

Bitka na Kosovem polju pomenja v zgodovini Srbov važen mejnik, ki je za dolgo dobo zadržal kulturni in gospodarski razvoj srbskega naroda. Narod, ki je dosegel za takratne čase zelo visoko stopnjo kulture in napredka, je bil naenkrat pahnen v suženjstvo. Divji Turki so zavladali v deželi in zatirali vsako stremljenje po napredku, a narodne zavesti niso mogli zatreti. Slepi guslarji so hodili od vasi do vasi s pokrajine v pokrajino, prepevali slavo carju Lazarju, Milošu Obiliću, Jugu Bogdanu, Majki Jugovičevi i. dr., a obenem spodbujali narod na maščevanje kosovskega poraza.

Skozi petsto let je narodna pesem budila nacionalni ponos, čuvala pred pozabljenjem največji poraz in na vsakoletni Vidov dan je ves narod ponovno prisegel, da bo osvobodil Kosovo.

In prišlo je l. 1912... Sovražstvo do Turkov, ki je bilo vsakemu Srbu prirojeno in želja po maščevanju Kosovega polja, ki jo je vsak dojenček pil z materinim mlekom in oni velik nacionalni ponos, ki ga je dala Srbom njihova narodna pesem, vse to je prikipelo do vrhunca.

Turška uprava je bila nezmogljiva, da bi dala balkanskim pokrajinam ono lice, ki ga je od nje zahtevala Evropa. Podjarmljeni narodi so klicali na pomoč in osvobodni deli balkanskih narodov so po pravici zahtevali, da se jim prepusti, kar je njihovega.

Vrelo je na Balkanu, in napočil je dan, ko so prosti sinovi srbskega naroda zagrabili za orožje, da izpolnijo prisego svojih pradedov, da izvršijo prerokbe slepih guslarjev, da maščujejo poraz pred petsto leti in da zavzamejo Kosovo — sveto zemljo, ki je popila toliko srbske krvi.

Dne 18. oktobra so prekoračile srbske čete državno mejo. — Črnogorci so imeli že 10 dni borbe za seboj, in skupno z Bolgari in Grki so napadli zakletega sovražnika — Turčijo.

Pod modrim vodstvom Nj. V. kralja, takrat še regenta Aleksandra, so zadele srbske čete Turkom smrtni udarec v bitki pri Kummanovu. In stebri turškega carstva so se zamajali, a skozi petsto let tlačnemu narodu je zasijala zarja svobode.

Vsi iskreni Jugoslovani so pozdravljali ta odločen korak srbskega naroda, ker videli so v tem začetek rešitve vsega jugoslovanskega naroda izpod tujega jarma.

Vsi mi, ki smo občutili jarem avstrijskega trinstva, ki smo morali gledati, kako tepta avstrijska uprava najprimitivnejše narodne zahteve vseh Slovanov in poslušati klice onih, ki so stokali v ječah zaradi edine pregrehe,

M. Zor:

Ali naj pozabimo?

Čujte živi ob bregovih Save mrtve koroške kolnece pozdrave!
»Brat, ki k bratov robstvu molči, vreden ni, da živi! Amen!«

Dr. Ivo Pregelj.

Dvanajst let! Dolgi dvanajst let! In Koroška še vedno ni naša? — Kako je mogla ta dolga doba poteči tako mirno, tako vnebovpijoče mirno sprčo naših umirajočih onkraj Karavank! —

Prvo leto, drugo leto po nesrečnem plebiscitu smo s strahoto opazovali strašno zevajočo rano na našem narodnem telesu. Mislili smo, da se nikdar ne zaceli. Tretja obletnica, četrta, peta! Rana se je pokrila z novo kožo. Ob petletnici je ta napol zaceljena rana še vzburla kri. Takrat je izšla knjižica: »Boj za Koroško« in v njej je zapisal dr. Valentin Rožič besede:

»Za desetletnico pa prosim, — če bo še treba — sposobnejše može in roke, da napišejo popolni Kodeks karantanski, ki bo jasno in precizno osvetlil vse naše napake in vrline v tem važnem, a kočljivem zgodovinskem vprašanju za nas vse Jugoslovane.«

»Če bo še treba! Napisano ob petletnici, za slučaj desetletnice. In danes je dvanajst let!

»Brat, ki k bratov robstvu molči, vreden ni, da živi! Amen!«
Kletev je to umirajočih, ki so, zagrenjeni zaradi malomarnosti in narodne mlačnosti, ki meji že skoro na izdajstvo, doživeli počasno umiranje, mukopolno umiranje! —

Svobodo, prostost pred očmi, pa umirati v suženjskih verigah! Kako grozno je tako umiranje! —

Pred par dnevi sem šel mimo izložbe, morda edine izložbe v Ljubljani, ki je bila posvečena obletnici plebiscita. Okno, črna dekoracija zemljevid izgubljenega dela naše zemlje, zraven napis o obletnici. — Kakor z jasnega me je zadelo, tako nenadoma me je postalo sram, da smo tako pozabili. Kje pa je še kakšna izložba, ki

ker so preveč ljubili svoj narod, smo zadihali svobodneje. Borba za osvobodjenje se je pričela.

Že od leta 1903, ko je prišel na prestol kralj Peter I., smo gledali v Srbiji Piemont vseh Jugoslovancev in mi slovenski učitelji smo s polnim zaupanjem zrl v bodočnost, ker smo čedalje bolj občutili močno zaslombo v Beogradu. Vedeli smo, da mora priti rešitev od tam doli in nič čudnega ni bilo, da je zaveza avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev stopila v zvezo s srbskim učiteljstvom.

Ko je leta 1906. praznovalo »Srbsko učiteljsko združenje« 25 letnico svojega obstanka, so bili na tem zborovanju tudi zastopniki slovenskega in hrvaškega učiteljstva. Zborovanju se je vršila posebna konferenca, na kateri so zastopniki srbskega, hrvaškega in slovenskega učiteljstva razpravljali o ustanovitvi »Jugoslovanske učiteljske zveze«. Izdelana so bila tudi pravila, a do ustanovitve žal takrat še ni prišlo.

In če je slovensko učiteljstvo hotelo ustvariti že leta 1906. tesnejšo zvezo s srbskim učiteljstvom, če je ves čas od takrat bilo v stalnem stiku s svojimi tovariši preko Donave in Save, tedaj bo povsem razumljivo kakšna čustva so navdajala vse slovensko učiteljstvo, ko je zvedelo za najodločilnejši korak srbskega naroda. Saj je pomenil ravno ta korak začetek najodločilnejšega boja proti vsem zatiralcem slovanstva.

Da je bilo temu tako, nam je pokazala najbližja bodočnost. Niso še Srbi odložili orožja, niso še mogli urediti osvobojenih pokrajin, že se je dvignila največja zatiralca Slovanov Avstrija in hotela zbrisati Srbijo z zemljevida. Pravica je od nekdaj zmagovala in morala je zmagati tudi tokrat.

Na Golgoti je moral vsi srbski narod, izgnan iz domovine, a vrnil se je zmagovit kot rešitelj in osvoboditelj Jugoslovancev.

Če pregledamo dogodke zadnjih dvajset let, če se pogledimo v zgodovino, ki je v tem času z bliskovito naglico pisala usodo vseh Jugoslovancev, tedaj se moramo še posebno mi vzgojitelji mladine v svojih srcih spominjati z največjim veseljem meseca oktobra leta 1912., ko je slavna srbska vojska prestopila meje svoje države in s tem postavila najtrdnjejši temelj našemu osvobojenju in ujedinjenju.

Mi, ki smo doživljali vse te dogodke, občutimo važnost njihovega pomena, a mladina tega ne more doumeti. Naša je sveta dolžnost, vcepiti v mladino ono zavest, oni nacionalni ponos in ono domoljubje, ki je vodilo srbski narod do zmage nad vsemi zatiralci, da bo znala čuvati s potoki krvi priborjeno svobodo.

bi se mogla s čim takim postaviti, kje pa je kaka javna korporacija, ki je priredila na spominski dan žalno svečanost, kje pa je kak časopis, ki je posvetil nekoliko več kot par vrstic žalostni obletnici. Kje? Nikjer ni ne enega, ne drugega. —

Pozabili smo! Po dvanajstih letih, ko bi morala že davno teči naša meja precej severno od Drave, po dvanajstih letih smo pozabili na najlepši kos naše zemlje, na najčastitljivejši del naše domovine, na biser Slovenije! In niti zardeli nismo, niti oči nismo povesili, ko bi morali zaradi sramu želeči, da se pogreznemo v zemljo.

Gospa sveta! Zemlja naša starodavna! Priče naših davnih prič — še nikdar niste bile tako daleč od nas, kakor letos ob dvanajstletnici!

Izgleda, da se niti po šolah ne bomo spominjali nesrečnega izida koroškega plebiscita 10. oktobra leta 1920.

Kam bomo prišli, ne vem! Ko bo minilo še dvajset let, pa bomo že kar pozabili, da se je vršil nekje na Koroškem, — kje pa je že to, se bomo vprašali — plebiscit, ki je po naši krivdi izpadel za nas slabo.

Ali ni več mož, ki bi pogumno vzdržali v boju za naše pravice, za našo Koroško, ki bi vedno in vedno klicali nam indolentnim Slovincem v spomin, česar ne smemo pozabiti nikdar!

Zakaj pa so avstrijski Nemci dobili plebiscit? Zato, ker so dosledno in vztrajno delali zase propagando. In to delajo, odkar je nemški narod na svetu. Mi Slovinci pa stisnemo glavo med rame, nastavimo grlo in se počasi umikamo ter pazimo, da ja kakemu Nemcu ne stopimo na prste.

Ali ne veste več, kje so nekoč bile naše meje. Pred tisoč leti so še tekale po Puštriški dolini na Tirolskem, so šle po grebenih Visokih Tur, preko Dachsteina in Avstrijskih Alp, so šle ob Litvi do madžarske meje. Več kakor dvakrat toliko zemlje kot je sedaj dravska banovina velika, je bilo naše samo sever-

no od Karavank. Naša je bila vsa Drava, naša je bila vsa Mura, naš je bil celo velik del Salice. Takrat si je slovenski narod v Karantaniji sam izbral svoje vojvode, takrat so imeli koroški vojvode pravico, da so celo na nemškem državnem zboru odgovarjali v slovenskem jeziku.

Kje so sedaj tisti časi? Kje teko danes naše meje. Tamle nad Jesenicami nekje v hribu in tamle čez Olševo gre meja, in tamle po južnih pobočjih Kozjaka in mimo Maribora. Strašansko smo okrnjeni! In zakaj to? Zato, ker smo bili vedno taki, kakor smo danes, ko nam ni mar obletnice koroškega plebiscita! Zato, ker so Nemci vedno delali več propagande zase, zato, ker smo se dali povsod preganati, povsod pregoljufati, zato ker smo vedno za skledo lahe bili pripravljeni pozabiti na svoje pravice, pripravljeni zapustiti svoje brate. In zato tudi, ker imamo z lastnimi prepričanostmi toliko opravka, da nas ne briga nič, če nam tujec trga najsvetejše. Včasih mu še pomagamo, samo da zadene, še huje v bratovskem sovražstvu svojega domačega nasprotnika.

Niti danes — mogoče nas je pamet že srečala — niti danes ne ukrenemo ničesar, da bi dali vsaj majhno oporo bratom na severu. Prepričan sem, da bi izmed tistih 15.000, ki so pred dvanajstimi leti glasovali za Jugoslavijo, ne oddalo glasu za nas danes niti 5000. — In ko bi jih bilo tako lahko dvigniti! Samo nekoliko truda, nekoliko podjetnosti, pa bi se koroški brat postavil krepkeje na svoje noge.

Spominjam se dobro, kako so lansko leto taborili naši fantje ob Klopinskem jezeru. Kakšnih trideset jih je bilo, samih mladih, veselih. Pomagali so kmetom pri poljskem delu, na večer pa so sedeli skupaj ob tabornem ognju in prepevali. Peli so, kar se je dalo in peli so slovenske pesmi. Ko pa sem tabor obiskal, mi je rekel star kmet: »Ako bi večkrat takole prišli k nam, bi bili kmalu tukaj zopet vsi Slovinci.«

Naša dekleta so istočasno taborila ob Baškem jezeru. Sredi tabora so imela na jaboru obešeno jugoslovansko zastavo s skavtsko lilijo. Samo dva dni je visela, pa so prišli orožniki in so jo morale sneti. Istočasno pa je visela v taboru avstrijskih skavtov na Bledu belordeča avstrijska zastava in nemoteno vihrala v vetru kot jasna priča naše narodne mlačnosti in ponižnosti pred tujcem.

Pred nedavnim me je obiskal prijatelj, ki se je vrnil s študijskega potovanja iz Nem-

Šola in dom.

To mlado naše društvo je imelo v nedeljo, 9. t. m. svoj prvi občni zbor. Lahko je nanj ponosno. Prostorna dvorana Delavske zbornice je bila zasedena do zadnjega prostora. Članstvo je vztrajalo v živahnem razpoloženju in nezmanjšanem zanimanju tri dolge ure do konca zбора. Šlo je za važna vprašanja naše šolske mladine, in članstvo se je zavedalo v polni meri vse velikanske resnosti tega dejstva.

S posebnim zadovoljstvom ugotavljamo častno število učiteljstva iz bližnje in daljne okolice Ljubljane.

Iz zanimivega poteka tega občnega zbora naj otmemo pozabi za svoj čitateljski krog le nekatere najvažnejše točke izmed obilice obravnavane snovi. Resolucije, ki jih prinašamo na koncu tega poročila, itak govore dovolj jasno o vseh željah in težnjah slovenskih staršev, ki preživljajo v sedanjih srednješkolski krizi težke, skrbi polne dneve za uspešno vzgojo in izobrazbo svoje dece.

Po običajnih poročilih društvenih funkcionarjev, iz katerih (zlasti iz poročila društvenega tajnika prof. Čopiča) sta se takoj pokazali vsa tehtnost in potreba tega društva, je poročal dr. Lončar o našem šolstvu.

Izvajal je nekako te-le misli: Danes vlada radi redukcij šol in učiteljev v našem šolstvu tak nered, kakršnega ne pomnimo. Mi smo interesi na našem šolstvu. »Dobra uprava — dobra država«, ta izrek nam ne sme biti tuj, mi ne smemo mirno gledati, kako se dela brez nas in proti nam, k ureditvi šolstva bi bilo treba pritegniti tudi starše. Šola je za nas prevažna, kajti le po njej moremo priti do prave duševne svobode. Ni je svobode brez šole, ni šole brez demokracije in tudi svobode ni brez demokracije. Bratje Srbi so živeli v drugih razmerah kot mi. Ko so se oni borili za svobodo, je turška vlada že razpadala, mi smo se borili za svojo z Nemci, ko so se ti šele dvigali. Srbi so se borili za svobodo, da bi prišli do omike, mi pa z omiko za svobodo. Mi ne moremo nazaj, temveč le naprej: z omiko do polne dušne in telesne svobode. Zato težko prenašamo odpravo vsake šole, ki pomeni korak nazaj, zato nas boli redukcija III. gimnazije, ki je rodila za posledico prenatrpanje vseh srednjih šol v Ljubljani in preobremenitev profesorjev. Če bi hoteli danes urediti v Ljubljani pouk vsaj za silo, treba nastavit vsaj 40 profesorjev. Te redukcije niso zadele

čije. Med ostalimi spomini mi je pokazal karto v obliki letaka in na karti je bil narisana zemljevid Vzhodne Prusije s poljskim koridorjem do morja. Z njim je bila odcepljena Vzhodna Prusija od ostalega rajha. In poleg risbe je bila na vse mogoče načine opisana krivica, ki se je s tem zgodila Nemcem. Poljski svet, ki so ga morali Poljakom vrniti — pa krivica Nemcem! Prijatelj mi je pokazal še celo vrsto takih iredentističnih letakov.

Ali je še kdo videl pri nas kaj takega za našo Koroško ali za naše Primorje? Ali je že kdo videl viseti kje v naših šolah zemljevid z mejami cele slovenske zemlje? Ali je že kdo videl propagandni letak, ki bi opozarjal ljudi na to, kar so nam tujci vzeli, kar je naše, kar moramo dobiti nazaj? Ne! Nihče ni še tega videl!

Nič ne bi rekel, če bi s Koroško izgubili nerodovito kamnito puščavo. Toda Koroška, naša Koroška je vendar tako lepa, kot le malokateri del naše zemlje. Če stojš na Golici in gledaš doli v Dravsko dolino, pa šteješ jezera, nanizana kakor biseri na zlati vrvi — ali se ti ne odpre srce, ali se ti ne orose oči ob pogledu na našo izgubljeno zemljo? Ali pa če hodiš ob Vrbskem jezeru po Vrbi, po obali v Poreču ali na tej strani k Mariji na Otoku, ali se ti ne stori milo, ko slišiš na tej lepi zemlji oholo nemško govorico? Ali te ne prične dušiti v grlu, ko čitaš krajevna imena v »blagodonečem« nemškem jeziku: Fack (Bače), Velden (Vrba), Maria Wörth (Marija na Otoku), Keutschach (Klopinj) itd. Ali se ti ne stiskajo od gneva pesti, ali ti ne poka od žalosti srce, ko tebi, Slovincu, na čast zvečer zapoje v Bačah slovenski fantje slovensko pesem v popačeni slovenščini, potem pa še dodajo par nemških, ker ne znajo nobene slovenske več.

Kaj boš storil prijatelj! Učitelj si. Pred seboj imaš malo deco, slovensko deco, deco ljudi, ki so še nedavno hlapčevali tujcu, ki so predolgo bili tlačeni, da bi dvignili glave in pogledali okrog sebe. Pred seboj imaš deco, ki ne pozna valpetovega biča in ki ga tudi nikdar ne bo poznala. Na tebi je, narodni učitelj, da vzgojiš to deco tako, da se bo spomnila na vsak plebiscit, da ne bo pozabila na noben kamen, ki je bil nekdaj naš, da ne bo izpustila iz vidika nobenega v robstvu vzdihujočega brata! Na tebi je, narodni učitelj, da izboljšaš svoj narod, da ga pripraviš do tega, da pribori domovini, kar je njenega.

In takrat bo vstal tudi kralj Matjaž iz pod Pece — — —

le posameznikov, temveč splošno korist naroda.

Z novo šolnino so prizadeti najbolj mali kmet, delavec, obrtnik in uradnik. Pouk naj bo brezplačen. Šolske knjige naj se ne menjajo vsak hip po letih, razredih in zavodih.

Zvezki so monopolizirani; pri tem so prizadeti trgovci, katerim so ostale v skladiščih velike zaloge zvezkov.

Svojčas je ministrstvo prepovedalo vsakršno zbiranje denarja v šoli, izvzemši za podporo revnim učencem. Danes pa se vsak hip vrše zbirke v najrazličnejše svrhe.

Počitnice niso urejene, vsak čas se menjajo. Samo mnenja, da ni treba preveč prostih dni našim učencem. Masaryk je rekel: »Znanost se težko pridobi, a tudi težko prebavi. Učitelj in učenec morata imeti dovolj časa, da snov v miru predelata, oziroma prebavita.

Šolskih knjig je preveč, treba bi jih bilo revidirati in marsikaj v njih črtati.

Šolsko upravo treba poenostaviti. Učitelji so danes več pisarji, kakor učitelji in vzgojitelji.

Učni načrti niso povsem v skladu z razmerami. Oni kraji, ki so šele pred kratkim prišli izpod turškega jarma, imajo druge razmere in zahteve kakor mi, ki smo že dolgo pod vplivom zapadne kulture. V načrtih je danes zapopadeno načelo trgovine, čimveč produciram, tem več pridobim; vzgoja ne prenese tega, ta zahteva korak od človeka do človeka, ker gre na globino. Iz tega sledi za nas potreba okvirnega zakona za naše šole; podrobnosti naj se prilagode krajevnim razmeram. Danes pa je naša vzgoja preveč papirnata, ker je s stvarino prenatrpana.

Ker mora šola navajati in vzgajati mladino za samostojno delo, je treba v šolo moderno metodo delovne šole, treba dobiti stika med učnim in duševnim delom, kajti zlasti v današnjih časih je ročno delo osnova za duševno delo.

Vobče bodi naša naloga: kar smo od svojih prednikov dobrega prejeli, to ohranimo, kar pa potrebuje izboljšanja, pa izboljšajmo.

Burno odobravanje na koncu poročila je pričalo, kako iz srca je g. predavatelj govoril vsem zborovalcem.

To poročilo je izzvalo živahno debato, iz katere posnemamo samo naslednje važne